

ברכתא
דגדלותא

ברכתא דגדלותא

בעניני בר מצוה ותפילין

נלקט ונערך בעזרתו ית"ש

פה בליקואוד עיה"ת
שנת ה'תשפ"ו

[illegible]

ברכתא דגדלותא

הערות הוספות ותיקונים
יתקבלו ברצון

לכל עניני הספר:

ב. פענפיל

5 Cabernet Dr.
Lakewood NJ 08701
H.732.370.7918
C.732.575.9890

מכון עלה זית

עריכת ספרים מהחל עד גמירא
alehzayis@gmail.com | 732.513.3466
FAX: 732.865.7002 | 732.514.7155

הרב יצחק סורוצקין

1416 Arboretum Parkway
Lakewood NJ 08701

ג'ש"פ

ימי הספירה גש"פ

בשמה רבה קיבלתי ספרו היקר ג'ש"פ
העצומה האמתית והעניין והיקף להאזין ולזקק על
דלתי הרוח ונתינתו הנחמדה כבוד ג'ש"פ ונתינתו
הנחמדה להאזין ולזקק הנחמדה הנחמדה הנחמדה
וענינו על עצמו את הנחמדה הנחמדה הנחמדה
על ענינו את הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
על ענינו את הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
על ענינו את הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה

יגיע וזה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
בזה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה

הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה
הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה הנחמדה

ימי הספירה תשפ"ו

בשמה רבה קיבלתי ספרו היקר ברכתא דגדלותא מתלמידי המצוין והיקר למאוד ושוקד על דלתי התורה והיראה
בתמידות רבות בשנים ויראתו קודמת לחכמתו ולאחרונה מרביץ תורה לעדרים ורוצונו עז לזכות את הרבים בחיבורים
יקרים על ענינים שהיו בחינת מת מצוה כי רבים לא יודעים אותם היטב.

ידידי ורב חביבי הרה"ג ר' ברוך פנפיל שליט"א כבר חיבר ספרים שנתקבלו באהבה וחבה ועכשיו הוסיף שנית עם
חידושים ופנינים יקרים כדרך של ת"ח שכל זמן שמזקנין דעתן מיתוספת עליהן ובטח יהיה לתועלת גדול.

ברכתי שיזכה להמשיך לזכות את הרבים כהנה וכהנה.

וע"ז באתי על החתום באהבה רבה וגדולה,

יצחק בלאאמו"ר הגר"ב בצוק"ל סורוצקין

הרב יצחק מילר, שליט"א
מרא דאתרא

צ'ס"ן יום ה'מ"ח אדר

[illegible]

יבואו אליו ואלו שיש להם
מחנה מיוחדת בשם מחנה

דער
צווייטער

ב' סיון יום המיוחס תשפ"ו

לכבוד ידידי היקר ר' ברוך שליט"א

לעונג ה' לי עיניו בספרך הבהיר ברכתא דגדלותא שהיא ליקוט נפלא בעניי בר מצוה ותפילין על דרך עבודה. והאמת שאין בכחי להביע גודל הנחיצות של ספר זה לכל אב להכין לבנו בהכנה ראוי' להאי יומא יום שנכנס לעול תורה ומצות, יום כניסת נפש הקדושה, אשר אין ספק כי אין לדמות בחור שנכנס לעול תורה בהכנה הראוי' לזה שלא הוכן, והם רחוקים כמזרח ממערב. ולכן דבר גדול עשית ללקט בבקיאיות נפלאה כל דברי חז"ל אשר כל דבריהם כגחלי אש ורבותינו גאונים ומצוקי ארץ ז"ע המעוררים ומלהיבים הלב לקראת האי יומא.

ידוע שמרן החזור "אצ"ל העיד ע"ש כל מדרגתו נבע מקבלתו ביום הבר מצוה שלו, ולכן אשריך שזכית להיות העוזר ומסייע להאי דבר גדול.

והנני מברך אותך שיפוצו כל מעיינותיך חוצה מתוך מנוחת הנפש והרחבת העת.

בברכה,
יצחק מילר

ברכת אבי מורי שליט"א

אילו פינו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון גליו ושפתותינו שבח כמרחבי
רקיע אין אנו מספיקים להודות לד' ולברך את שמו על שנתן לנו בנין וחתנין בני
תורה תלמידי חכמים. הודו לד' כי טוב.

והנה בני חמדת לבי הרה"ג ר' ברוך שליט"א כבר יצאו לו מוניטין בעולם התורה
על ספריו החשובים והרבצת התורה לעדרים ששותים בצמא את כל דבריו.
ועכשיו רחש לבו דבר טוב לחבר ליקוט נפלא על עניני בר מצוה לרגל כניסת
בנו היקר שמחה יהושע נ"י לעול מצוות. ואמינא לפעלא טבא יישר כי בודאי
תהי' מזה תועלת גדולה לכל עולם התורה.

והנני מברך לבני כה יתן ד' וכה יוסיף שתזכה לחבר עוד כמה ספרים חשובים
בכל מקצועות התורה כיד ד' הטובה עליך, ויאריך ד' ימיך ושנותיך בטוב
ובנעימים עם נו"ב הצדיקת מנב"ת וכל יוצ"ח היקרים נ"י.

אביך אוהבך בלו"נ

יצחק אהרן

RABBI CHAIM WEG

KOLLEL ZICHRON GERSHON L'DAYANUS

Rosh HaKollel

MARA D'ASRA KHAL SUNSET GROVE

הרב חיים וועג

ראש הכולל - כולל זכרון גרשון לדינות

מרא דאתרא קהל סאנסעט גרוב

מלפנים ראש הכולל ד'סקרענטאן פ.א.

ברכת מורי חמי שליט"א

אברך ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו אשר שם חלקנו מיושבי בית המדרש לעסוק בתורת הקדושה, וחננו הי"ת לבנן רבנן וחתנן רבנן, עמילי תורה גדולי תורה ויראה וגם לבנות ולכלות יראות שמים אוהבות תורה העומדות לימין בעליהן לעזרם ולסייעם בכל הענינים בלימוד התורה ובהרבצתה ובעבודתה יתברך ולנכדים ונכדות הגדלים על במתי התורה והיראה בדרך ישראל סבא. וזה היה תמיד שאיפתנו ועל דבר זה שפכנו תפילה לפני הבורא יתברך ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. ויהי רצון שלא תמוש התורה מפינו וזרענו וזרע זרענו ויהיו כל יוצאי חלצינו עובדי ה' באמת [עי' מ"ב ס"ו ק"ב].

והנה עכשיו זכינו שחתני כבני הרב ר' ברוך שליט"א עומד להוציא לאור העולם ספר ברכתא דגדלותא דברים בהירים ומאירים בעיני בר מצוה ותפילין, שקיבץ וליקט מדברי רבותינו הקדושים נוחי נפש עם מעט נופך משלו. וספר זה הוא פרי עמלו ממה שטרח ויגע בדברי רבותינו בעיני אגדה זה כמה שנים, חוץ מסדרים הקבועים בגפ"ת ובהלכה. מה אשילה' כל תגמולהי עלי. וכבר נודע ומפורסם בבית המדרש בבקיאותו ובבהירותו, ושהוא לן בעומקה של הלכה וכבר נתקבלו דבריו בספריו הקודמים, ובמסירת שיעורים וחבורות בישיבה הק', ובבית מדרש נועם התורה, ולפני בחורי חמד, ודבריו עולים על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן. ויה"ר שחפץ ה' יצליח בידו ויפוצו מעיינותיו חוצה, ויזכה ללמוד וללמד לשמור לעשות ולקיים.

ותפילתי שטוחה להקב"ה שיזכה יחד עם נות ביתנתי היקרה, וילדיהן היקרים כן ירבו, לישב כל ימיהם בד' אמות של הלכה ללמוד וללמד ולהרבות כבוד שמים מתוך מנוחת הנפש הרחבת הדעת ובריאת הגוף, וירונו הרבה נחת דקדושה מכל משפחתם, ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך אמן.

חיים וועג

תוכן הענינים

ה פתיחה

ט עבודה

י* שמוחה

יט* תשובה

כ* קבלה והסכמה

כב* תורה

כד* תפילה

כו* הודאה

כז* התחלה וראשית - כבריה חדשה

לג סעודת מצוה

לה* סעודת בר מצוה

מח* דרשת בחור הבר מצוה

נא הכנסת יצרו ונשמתו

נג* יצר הרע ויצר טוב

עג* יהבין לי' נשמתא קדישא

פא והיית לאיש

פג* מצווה ועושה

פה* בן י"ג למצות

צה יעלה ויברך

צז* עליה לתורה

צח* ברכת ברוך שפטרני

הבר מצוה והזמנים קה

✿ ראש השנה קז
 ✿ יום הכיפורים קח
 ✿ סוכות קי
 ✿ חנוכה קיג
 ✿ פורים קיד
 ✿ פסח קיה
 ✿ שבועות קכו
 ✿ בין המצרים - גלות וגאולה קכט

להניח תפילין קלא

✿ הנחתן כשנעשה בר מצוה קלג
 ✿ גודל השמחה בהנחתן קלו
 ✿ היסח הדעת קמ
 ✿ רצועות וכריכות קמוד

מעלתה וסגולתה קמט

✿ גודל מצות תפילין קנא
 ✿ האות של תפילין קס
 ✿ מניעה מן החטא - לשעבד תאוותיו קסו
 ✿ קבלת עול מלכות שמים - יחודו ואחדותו ית"ש קעג
 ✿ תפילין ותלמוד תורה קעז

תפילה לנער הבר מצוה עם ציונים ביאורים ומראה מקומות קפא

מפתח ענינים קצא
 מפתח על סדר הפרשיות קצט

פתיחה

יתחזק העובד וישתוקק המבקש לעלות ולהתרומם מכל עת ותקופה של ימי חייו, להשיג סגולת הזמן ולעבוד את העבודה המוטלת עליו באותה עונה. והנה יש כמה זמנים שונים במשך הליכות החיים ולא כל העתים שוין, לא הרי זה כהרי זה, והצד השווה שבהן שכולן נתנו לאדם כדי להעלותו במדריגתו בעבודת ה' ולקרבו אליו יתברך, אשר היא היא תכלית החיים.

עת הבר המצוה הוי זמן חשוב ויקר עד מאד, הן להבחור הבר מצוה, דהוי זמן של קבלת עול תורה ומצוות בשמחה, והתחלת עבודתו להשי"ת בגדר מצווה ועושה ובתוארים של 'איש' ו'גדול'. והן להוריו שזוכה בעזהשי"ת להכניסו לעול תורה ומצוות ולהגיע עד היום. היום של הבר מצוה אית ביה עבודה רבתא מצד עצמה, בשמחה וקבלת עול, תורה ותפילה. יום גדול דשמחתו הוי כיום שנכנס לחופה (מג"א בשם הזוה"ק), וכיום לידתו (שפת אמת), והשווה לשמחת מתן תורה שקבלו על עצמם לעשות מצוות השי"ת (שו"ת טוב טעם ודעת, להגר"ש קלוגר), ויש שכתבו (באר משה) עד כדי כך שיום הבר מצוה הוא כדוגמת יום הכיפורים. וגם דבזה מתחילין תקופה חדשה בחיי הבר, שהוא נכנס בכלל שאר ישראל העושים באימה וביראה רצון קונם, והוא בכלל ברית הערבות זה עם זה, וקיבל יצר הטוב דבזה נוכל להלחם עם יצרו הרע דלכך נצרתו.

לכן לכבוד הבר מצוה של בני בכורי ני"ו, השתדלנו ללקט בס"ד קצת מדברי רבותינו גדולי ומאורי הדורות ז"ל בעניני עבודת הזמן ההוא של בר מצוה ועת הגיע לשנות הגדלות, ולסדר הדברים דבר דבר על מקומו, שיהא הדברים מוכנים ומזומנים במקום אחד להקל על הרוצה להתעורר בענינים אלו למצוא את דבר מבוקשו ולהגיע למחוז חפצו.

וכן צרפנו כמה מראי מקומות חשובים מרבותינו ז"ל בענין קבלת הנשמה הקדושה רוח נכון שנתחדש בקרבו בעת הבר מצוה, והגם שהדברים עמוקין ולמעלה מהשגתינו, ואין לנו חלק בנסתרים, מ"מ נראה דאיכא תועלת גדולה וטעמא רבתא לעיין בהן, וזהו כדי לעורר את רוחו מה שנעשו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת בזמן הבר מצוה, דאינו רק זמן חיובא במעשי המצוות בפועל, כ"א דחל השתנות לגמרי

בגוף הגברא, וכבריה חדשה ממש באה לכאן כמו שהבאנו (מהשפת אמת) דלכך יש לשמוח באותו יום כמו ביום הלידה.

גם קבצנו כמה ענינים בענין גודל קדושת מצות תפילין ורמתה. ובאמת זהו תועלת לכל בר חיובא להתבונן בגודל הך מצוה, דהרי זהו מצוה נשגבה שאנו מקיימים בכל יום, ומחמת תמידיות העבודה ל"ע נעשה כמצות אנשים מלמודה ונוכל ח"ו להסיח דעת מרוממותה. ואדרבה הבחור הבר מצוה אית ליה ממילא התחדשות והתלהבות בהנחת תפילין בראשונה, אך העבודה מוטל יותר על שאר בני אדם שכבר מורגליה בהנחתם לעורר את עצמם בעוצם המצוה והתלוית בה. וכמו שהבאנו בפנים (הגה"ה אות קי"ח) מצדיקים: שאנו רואין בחוש את הרגש קדושה שיש להבר מצוה בעת הנחת תפילין כי הוא דבר חדש אצלו, אמנם גם אנחנו בכל יום ויום נעשים בר מצוה כשאחז"ל בכל יום יהי' בעיניך כחדשים וצריך להיות רגש זה בכל יום כשנשים אל לבבנו באמת.

ואקוה שיהיה הדברים לתועלת ושיגיע לתכלית המבוקש, לחזק ולעורר אנשים כמוני בבחינת מיגו דזכי ליה זכי נמי לחבריה, לטעום מעט מן האוצרות הטמונות בזאת העונה, להרגיש בקדושת הזמן ולידע דרך העבודה המוטלת עלינו. והנה ידוע מאמרים ז"ל (במד"ר פרשת פינחס פרשה כא אות ב, ועי' ברכות דף נ"ח, א) כשם שאין פרצופותיהן דומין זה לזה כך אין דעתן שוין זה לזה אלא כל אחד ואחד יש לו דעה בפני עצמו, וכל או"א נתעורר באופן אחר, ולכן לא נמנעו מלהביא מראה מקומות מבתי מדרשות ושונות, כדי שיהא כל אחד יוכל למצוא מה שמדבר אל לבו.

מודה אני לפניך ה' אלקי על כל החסד אשר עשית עמדי, ואשר אתה עתיד לעשות עמי ועל כל בני ביתי, ובפרט ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, להכניס בני בכורי היקר כמר שמחה יהושע נ"ו לעול תורה ומצות. יה"ר שנמשוך לראות נחת דקדושה הימנו ביחד עם כל צאצאינו, שיהי' עולה מעלה ומעלה על במתי התורה והיראה עד שמגיע להגדלות האמיתית בעזהשי"ת.

בשער הספר אשא עיני אל ההורים, להדגיש ברכה והודאה לאדוני אבי מורי שליט"א ולאמי מורתי שתחיה, אשר מנעורי גדלוני והעמידוני על דרך התורה והיראה, ועומדים לעזרנו בכל עת ברוח ובגשם. יהא רעוא, שתזכו עוד לישב בבית ה' לאורך ימים ושנות חיים, בנאות דשא ועל מי מנוחות, ושתרוו רוב נחת מכל צאצאיהם לראות בנים וב"ב עוסקים בתורה ובמצות.

בחסדי השי"ת המרובין, זכיתי להיכנס לביתו של **מורי חמי הגאון הר"ר חיים וועג שליט"א ומרת חמתי שתחי'**, בית שהוא מלא וגדוש בתורה אהבתיה והשקפתיה. ואביע בזה הודאה מעומקא דלבאי על כל מה שמסורים לנו תמיד בכל נפשם ובכל מאדם, וברכתי ההדיוט שכה יתן ה' וכה יוסיף, להמשיך בעבדותם עבודת הקודש להרביץ תורה לעדרים, מתוך מנוחה והרחווה, ושתזכו לנחת דקדושא מזרעם וזרע זרעם עד עולם.

וכן נזכיר בברכה את זקנינו היקרים והאהובים, **מרת לאה לאנדא שתחי'**, ואת ר' **נח וועג ורעינתו שיחיו**, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, והרבה נחת מכל צאצאיהם. וגם יהא הדברים לעילוי נשמתם הטהורים של זקנינו ר' **יהודה ליב מרת חיה הענא פענפיל ז"ל**, ור' **מרדכי אליקים לאנדא ז"ל**, הרב שמחה יהושע ומרת **אסתר בלימא ווייסמאן ז"ל**, הניעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו.

אודה מקרב לב לכל מורי ורבותי במשך השנים, **במתיבתא דליקאוד, ובישיבת נר משה בירושלים עיה"ק**, וכן בבית אילפא רברבי בית **מדורש גבוה**, אשר זכיתי לחסות בצילים וללמוד מתורתם. ובמיוחד אין מילים לבטא את גדלה רגשי הכרת הטוב למרן ראש הישיבה הגאון הגדול **מו"ר הרב יצחק סורוצקין שליט"א**, אשר זכיתי לשתות ממעינותיו המתגברין לחזקת שנים, וקירבה יתירה קירב אותי, יתן הקב"ה כח להמשיך להרביץ תורה לאלפים מתוך הרחוות הדעת.

ומתוך הוקרה יתירה אזכיר האי שכונה וקהילה קדישתא, שזכיתי להמנות מבין תושביה ומתפלליה, **'פראספעקט וויינס' ובימה"ד נועם התורה**, קהילה מיוחדת של בני עליה המועטים, תחת הנהגתו של מורינו המרא דאתרא הרה"ג ר' **יצחק מילר שליט"א**, המשפיע אלינו מתורתו ויראתו הטהורה מידי שבת בשבתו ומועד במועדו, ובפרט בשמחות הבר מצות בבני השכונה שמרומם אותנו בגודל הזמן ובמעלתה של מצווה ועושה והמסתעף. יה"ר שיזכה להמשיך להנהיג עדרו עוד רבות בשנים מתוך מנוה"נ וכל טוב סלה.

בהערכה גדולה וביקרא דאורייתא אזכיר לברכה את הישיבה הקד' שזכיתי להרביץ שם תורה לבחורי חמד תלמידים מקשיבים, **ישיבה גדולה דט'שערי היל** תחת הראש ישיבה הג"ר **רבי שמואל יצחק לוריא שליט"א**. ותפילתי שגורה שימשוך בעבודתו בקודש ביתר שאת ועז, להעמיד תלמידים הגונים על במתי התורה והיראה לאורך ימים.

יברך השי"ת את רעייתי היקרה, מנשים באהל תברך, מינא יהודית שתחי' לאיו"ט, העומדת לימיני לעזר ולסיוע במסירות נפלאה כדי שאוכל לעסוק בתורה מתוך ישוב הדעת. יהי רצון שתשרה השכינה בכל מעש"י, ולא ימוש התוה"ק מפינו ומפי זרענו עד עולם.

מתוך הודאה על העבר ובקשה על העתיד,

ברוך בן לאאמו"ר הג"ר יצחק אהרן פענפיל

שנת ה'תשפ"ו

פה ליקוואוד עיה"ת

עבודה

שמחה

תשובה

קבלה והסכמה

תורה

תפילה

הודאה

התחלה וראשית

כבריה חדשה

ברכתא
דגדלותא

שמחה

רבי פינחס פתח בהאי קרא 'צאינה וראינה בנות ציון' וגו' ביום חתונתו וגו' (שיה"ש ג, י"א), מאי חתונתו, ביומא דכשרן למעבד פקודי אריתא, דההוא חדותא דצדיקיא, ואמיתי כשרן, אמר רבי יצחק, מתליסר שנין ולעלא, דההוא יומא חובתא על צדיקיא למעבד חדותא דלבא כיומא דסלק לחופה², ובגין ההוא זכותא עתיד הקב"ה לאתער להו ולאעברא כרוזא קדמיהון בחדוה 'צאינה

א. החת"ס (עה"ת פרשת ויחי נ, כ"ג, ד"ה וירא יוסף לאפרים) כתב דבר נפלא, דבזוה"ח הביא לעשות סעודה ושמחה ביום שנכנס בנו לבן י"ג ויום א' אפסוק 'צאינו וראינה בנות ציון וגו'', ויש לדקדק מ"ט תלה השמחה באמו ולא באביו, 'שעטרה לו אמו'. י"ל כי מה שזכה לשמוח בבן משכיל כזה השמח בקבלת עול מצוה, לעומת זה מצטער האב דנפטר ממצות חינוך בן הגון כזה, והרי בן ליש הלך הלך ובכה על מצוה שנפטר ממנה (שמואל ב, ג, ט"ז, סנהדרין י"ט, ב), ונזיר מביא קרבן על מצוה שיצא ממנו (רמב"ן פרשת נשא ו, י"ד) א"כ אין שמחת אב שלימה. אבל אם אינה מחוייבת בחינוך, שמחתה שלימה, עכ"ד.

ואולי יש מקום לבאר עוד בע"א למה גבי שמחת הבר מצוה כתיב 'צאינו כו' בעטרה שעטרה לו אמו', ע"פ מש"כ הגר"א במשלי (ל"א, ב) שעד י"ג שנה האדם נדבק וקרוב ונמשך אחר אמו, שאז שורה עליו רוח האם, ורק ואחר כך שורה עליו רוח האב, ומאז נתחייב במצות, עכ"ד. וא"כ נכון דכשמגיע לבר מצוה בתשלום י"ג שנה שהי' קרוב ונמשך אחר אמו, השמחה היא 'בעטרה שעטרה לו אמו', וק"ל.

ב. זהו מקור למש"כ המגן אברהם (סימן רכ"ה ס"ק ד) דכתב ב"ח בליקוטים (סי' כ"ט) שמצוה על האדם לעשות סעודה ביום שנעשו בנו בר מצוה כיום שנכנס לחופה. ובפשוט הדבר דאיכא דמיון בין שמחת הבר מצוה ליום שנכנס לחופה, יעוין מה שהבאנו בזה להלן (סעודת מצוה, הג"ה אות ט"ו).

ובספר באר משה להרה"ק מאוזה'רוב זצ"ל (פרשת כי תבוא, עמ' תתמ"ו) כתב דבר נורא, דהרי פסוק זה ['ביום חתונתו'] נדרש על יום הכיפורים כמ"ש (תענית דף כ"ו, ב) ביום חתונתו זה מתן תורה, ופרש"י, יום הכיפורים שנתנו בו לוחות אחרונות. נמצא שיום הבר מצוה הוא כדוגמת יום הכיפורים, והיינו בתרתי, ראשית משום שניתן לו הכח להגמל מיצרו הרע, והרי זה כיוה"כ שבו אמרו (יומא דף כ, א) דשטן ביומא דכפורי לית ליה רשותא לאסטוני, ורמזו השטן בגימטריא שס"ד הוי, ששס"ד יומי אית ליה רשותא לאסטוני, ביומא דכפורי לית ליה רשותא לאסטוני. ויחד עם זה, כיון שנאמר עליו 'יום חתונתו', הוא בבחינת מחילת עונות שמוחלין לחתן ביום חתונתו.

וראינה בנות ציון. [פירוש, רבי פינחס פתח במקרא הזה 'צאינה וראינה בנות ציון ביום חתונתו וגו'. מהו חתונתו, היינו ביום שנעשו מוכשרים לעשות מצות התורה, שהוא שמחת הצדיקים. ומתי הם נעשו מוכשרים. א"ר יצחק מ"ג שנים והלאה. כי ביום ההוא חובה על הצדיקים לעשות שמחת לב, כיום שהולך לחופה. ובשביל זכות הזה, עתיד הקדוש ברוך הוא לעוררם ולהעביר כרוז לפנייהם בשמחה, צאינה וראינה בנות ציון.]

(זוהר חדש, פרשת בראשית דף ט"ו, ב)

וואמרתי שזהו המצוה הראשונה מקיים הנער מיד בכניסת שנת י"ד בצאת הכוכבים², הוא שש ושמח שזוכה לקבל על מצות ה' אלקיו³, והשמחה מצות

ג. אכן יעוין בתוספות אנשי שם (מסכת ברכות פ"א מ"א) שכתב, וי"ל דהטעם שמתחיל התנא [בתחילת משניות, ריש מס' ברכות] במצות ק"ש היא משום דמי שנעשה בר מצוה בן י"ג שנה ויום א' מצוה הראשונה הבאה אליו בהכרח היא ק"ש של ערבית בליל השייך ליום שאחר שנת י"ג. וכ"כ בספר פתח עינים להרב החיד"א ז"ל (ברכות דף ב, א): א"נ דרך רמז פתח בק"ש דערבית שהיא המצוה ראשונה שמקיים בר מצוה אחרי שהשלים י"ג שנה ונכנ' בי"ד אור לי"ד תחילת חיובו במצות על הרוב מקיי' מצות ק"ש דערבית וזו מצוה ראשונה. וגם מטו כן (בספר הזכות דף פ"ג מס' ברכות ד"ה מתניתין, ובאמרי אמת ליקוטים עמ' צ"ז) משמיה דהחידושי הרי"ם, שלכן מתחיל הש"ס מאימתי קורין את שמע בערבית, מפני שזה מצוה ראשונה [שמקיים לאחר שנעשה בר מצוה]. וע"ע מש"כ בהג"ה להלן (אות ד).

וכע"ז כתב הרה"ק ר' צדוק הכהן בספרו צדקת הצדיק (אות ד) בזה"ל: מצוה ראשונה שנתחייב האדם כשנעשה האדם בן שלוש עשרה שנה הוא קריאת שמע של ערבית שהוא הראשית כו', ושל ערבית קודם כדפתח ביה (ברכות ב, א) תנא דאקרא קאי. ויליף מבריותו של עולם לענין קבלת עול מלכות שמים דברישא חשוכא צריך קבלת עול מלכות שמים אף מתוך החושך והסכלות והעדר המעשים ואז סופו לקיימה בעושר ונהורא דיממא השגה הברורה שעל ידי זה נמשך המעשה, עכ"ל. וע"ע בדרוש ידיה שדרש ביום שנעשה בר מצוה (נדפס בסוף ספרו משיב צדק, ועוללות מספרי ר' צדוק הכהן מלובלין דרוש לבר מצוה) שהביא הק' פ', וכתב דבזה נפשט ספיקו של הש"ך דעל כרחק אינו נעשה בר מצוה לשעות, דאם נעשה בר מצוה לשעות אם כן מה פסקא דנולד בלילה וקריאת שמע דערבית קודם, דילמא נולד ביום וקריאת שמע דשחרית קודם, אלא ודאי אף שנולד ביום נעשה גדול בלילה ושפיר קריאת שמע דערבית קודם.

ד. יתכן לבאר יסוד הדבר דמצוה הראשונה שעושה בכניסתו להיות בר מצוה היא מצות השמחה, ע"פ מש"כ המסילת ישרים (פי"ט) בביאור מדת חסידות דשמחה היא ענף מאהבה, דענין האהבה הוא שיהיה האדם חושק ומתאוה ממש אל קרבתו יתברך כו' עד שיהיה לו

עשה דאורייתא, לעבדו 'בשמחה ובטוב לבב מרב כל'. ואמרתי שלא נתפרש בתורה לשמוח ביום זה, כמו שלא נתפרש בתורה לשמוח ביום מתן תורתנו הקדושה כו', כי לא יתכן שיצוה אותנו במצות עשה שנתחייב לשמוח בקבלת עול על צווארינו, א"כ שמחה זו גופיה עול היא על צווארינו, אלא הקב"ה לא ציוה, ואנחנו שמחים מעצמינו שזכינו לקבל עול תורתנו עלינו כו', וכן ביום בר מצוה.

(חתם סופר, פרשת ויחי ג, כ"ג, ד"ה וירא יוסף לאפרים)

העושה המצוות בשמחה אהוב וחביב מאד לפני הקב"ה, שעל כן אמר בזוהר חדש בהיות האדם זוכה שהכניס את בנו לחיוב מצוה, דהיינו כשיגיע לבן הי"ג שנים, חביב מאד לפני הקב"ה כשרואה שהאב שמח על זה שזכה להגיע את בנו לחיוב קיום המצוות וכו'.

(קב הישר, פרק כ"א)

בס' מד"ש מביא ממדרש רמז בן י"ג למצוות דכתיב 'עם זו יצרתי' ז"ו גמטריא י"ג כו', וע"י קבלת תרי"ג מצוות שהם נגד האיברים וגידים שהוא ציור של פנימיות הנפש נשתנה האדם ונאמר עליו עם זו יצרתי, ולכן יש לשמוח באותו יום כמו ביום הלידה שנעשה בריה חדשה.

(שפת אמת, ליקוטים, לברית מילה, ד"ה לבר מצוה של בני)

הזכרת שמו ית' ודבר בתהלותיו והעסק בדברי תורתו ואלקותו יתברך שעשוע ועונג ממש, עכ"ד. והנה הבאנו במק"א (התחלה וראשית) מהשל"ה הק' (הקדמת תולדת אדם, בית ישראל תנינא, אות קס"א) דאהב"ה עולה אח"ד, ואהבת ישראל להקדוש ברוך הוא מתחיל כשהוא בן אח"ד, דהיינו בן י"ג שנים, נכנס לברית קיום התורה. ולפי הנתבאר דאהבת ישראל להקב"ה מתחיל כשהוא בן י"ג שנים ונכנס לברית קיום התורה, מובן מאד דהמצוה ראשונה שעושה אז היינו השמחה בעבודת השי"ת דהרי השמחה בעבודתו ית' היא ענף מאהבת ה', וק"ל.

ולפי הנתבאר אפשר דזה ג"כ העומק במה שהבאנו (בהגה"ה למעלה אות ג) מהתוס' אנשי שם ובפתח עינים (ריש ברכות) והחידושי הרי"ם דמצוה ראשונה שעושה כשנעשה בר מצוה היינו מצוות קר"ש, דהרי זהו ג"כ מצוה שמושרש באהבתו להשי"ת וכמו שאומרים 'ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך'. [ושבו ראיתי כע"ז בהגהות יד הרמ"ה על השל"ה שם]. וא"כ נמצא דדבריהם שפיר מותאמים עם דברי החת"ס שכתב דהמצוה ראשונה הוי שמחה, דיסוד הדבר היינו שמתחיל אז באהבת ה', וזהו הן ע"י קריאת שמע והן בשמחתו בעבודתו השי"ת.

אז"ל [השפת אמת] אמר שהשמחה של בר מצוה היא כי נתוסף עוד ערב, כדאיתא כל ישראל ערבין זה בזה^ה.

(אמרי אמת, ליקוטים, עמ' צ"ז, בר מצוה)

ונראה לומר בענין השמחה בזה, שהאב מודה להשי"ת על שזיכהו לחנך את בנו בדרך הישר ולגדלו לתורה, ושמח בראותו שמיד בהגיע למצוות מניח תפילין ומברך על התורה אשר בחר בנו וכו', ואינו כעשו הרשע שמימיו לא נמול וכדאיתא במדרש (הובא בדעת זקנים בראשית כ"ה, כ"ה) שנולד אדמוני וכשראהו אביו אמר עדיין לא נבלע בו דמו וכו' אמתין עד שיהיה בן י"ג וכו' וכשהיה בן י"ג שנה הוא עכב בעצמו ולא רצה למול, עיין שם. ועכ"פ לא גרע השמחה בזה מסעודת ברית מילה על קיום מצוה אחת, וכן סעודת נשואין על קיום מצות פ"ו ולהעמיד תולדות, ובהגיעו למצוות הוא נכנס בגדר מצווה ועושה בכל המצוות שבתורה^ה.

(שו"ת דברי יציב, או"ח סימן רל"ח)

ה. יש לציין מקור לזה דרך הוי בכלל ערבות כשהגיע לבר מצוה, וזהו מש"כ המגן אברהם (סימן קצ"ט סק"ז) דקטן אינו מוציא גדול ידי חובתו מה"ת, דהא עיקר הטעם דקי"ל אף על פי שיצא מוציא משום שכל ישראל ערבים זה בזה כדאיתא סוף פ"ג דר"ה, ובקטן ל"ש ערבות ומן התורה הוא פטור לגמרי ואיך יוציא הגדול.

ו. ומטו משמיה דהגר"י קמינצקי זצ"ל (במחיצת רבינו, חלק הדרשות, דרשה לבר מצוה, עמ' ר"ג) מה שדרש בענין השמחה בבר מצוה, וכה דבריו: הנה כל קטן כשנעשה גדול נתרבה כבוד שמים על ידו, דכל זמן שהוא קטן הוא אינו מצווה ועושה ואינו נחשב ל'איש', ועכשיו שהוא נעשה לגדול נתוסף דמות וצלם אלוקים, וזהו שמחה גדולה להבחור הבר מצוה שעכשיו נעשה גדול יוכל להרבות כבוד שמים. אבל באמת זהו שמחה 'לכל העולם', שנתוסף כבוד שמים וצלם אלוקים וחיל חדש להקב"ה. ובפרט בזמנינו, שבעוה"ר העולם מלא בכח של עמלק, והקב"ה צריך חיילים ללחום עם עמלק, וכשנתוסף חיל להקב"ה זהו שמחה לכולנו שנתרבה להקב"ה עוד חיל ונתחזק כח של קדושה בעולם, וזהו שמחה לכל ישראל, עכ"ד.

תשובה

אור לי"ד בודקין את החמץ לאור הנר (פסחים דף ב, א), הנה ביום שנולד האדם נכנס באדם חלק הנקרא 'נפש', ועמה היצר הרע הנקרא 'חשך' כו'. ובסוף י"ג שנה וכבר נכנס ביום אחד בתחלת שנת י"ד, נכנסין בו ה'רוח' וגם היצר הטוב להאירו מן החשך כו'. ואז צריך לבדוק את היצר הרע הנקרא חמץ, ולפשפש במעשיו ולהסירו ולעוקרו מלבבו. ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי, כמ"ש ומודה ועוזב ירוחם, ומדרבנן דרך התלמיד חכם לבדוק אחריו בכל אשר חטא בימי נעוריו, ויבערהו מלבבו. ומה הוא הביעור שיפרר את כחות היצר הרע ויפרידם, ולא

ז. בגוף הדבר האם חייב אדם לעשות תשובה כשיגדל על חטאים שעשה בקטנותו, יעוין מה שנפסק ברמ"א (או"ח סימן שמ"ג סעיף א) דקטן שהכה את אביו או עבר שאר עבירות בקטנותו, אף על פי שא"צ תשובה כשיגדל, מ"מ טוב לו שיקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה, אף על פי שעבר קודם שנעשה בר עונשין.

ויש להביא מש"כ הרדב"ז בתשובותיו (חלק ו סימן ב אלפים שיד), ואלו דבריו ז"ל: שאלת על מי שעשה עבירות בקטנותו אם חייב לקבל תשובה בגדלותו: תשובה פטור הוא מן הדין ואף על גב דכתב בה"ג דקטן שהזיק חייב לשלם כשיגדל לא הסכימו עמו שאר הפוסקים כו', ומשמע לי דאפי' בה"ג לא אמרה אלא בנזקי ממון שלא יהא חבירו נפסד, אבל בעבירות שבין אדם למקום מודה הוא שאינו צריך תשובה דאין מעשה קטן כלום. ומ"מ ראיתי בספר חסידים (סימן תרצ"ב) שצריך להתוודות כשיגדיל על מה שעשה בקטנותו. ונראה דטעמו דסימן הוא לקטן שעושה עבירות שהשטן מרקד בין קרניו ולכן טוב הוא שיכניע את לבו ויתודה על מה שעשה בקטנותו כדי שלא יבקש יצרו את לימודו, ע"כ.

אכן בשו"ת להורות נתן (חלק ו סימן ק"ב) כתב דנראה לומר, דהא [דכתב הרמ"א] דקטן צריך כפרה בגדלותו על עבירה שעשה בקטנותו, היינו כשעשה את העבירה בקטנותו כשכבר היה בר דעת כל שהיא, אבל בקטן ביותר שאינו בר דעת כלל ודאי נראה שאין מעשיו כלום ואין צריך שום כפרה, דקטן כזה דינו כשוטה וכאנוס.

אמנם ראיתי לציין מש"כ בדברי חיים (פרשת כי תבוא) שאמרו על הקדוש אלקי אדם"ו מ' אלימלך זצ"ל [בעל נועם אלימלך] שעשה תשובה ושרף ידיו על אשר ידו הדה על שדי אמו בהיותו יונק, וכתב שם שכמו כן החיוב על כל איש מישראל לעשות תשובה עד ראשית תכליתו. וביאור טעמו, שצריך לעשות תשובה עד עבירה ראשונה, שבודאי אין נפש ישראלי עלול ח"ו לחטא כו', והנה ע"כ הוא מחמת שעבירה גוררת עבירה ומסתמא עשה מקודם עבירה קלה והביאו להחמורה, אך גם על הקלה ג"כ פלא שנפש הישראלי יעשה אפי' חטא קל, ולכן צריך לפשפש עד בוא אל דבר קל למאד וכמעט לא נחשב לנגד שוגג ואנוס.

ישתמש אלא בהכרחי פירורין דקין כו' ולא יעשה מהם עיקר אלא טפילה, כי הכל הבל ורעות רוח, וזהו וזורה לרוח. או יטיל היצר הרע הנקרא חמץ לתוך ים התורה, כדי שיחתכהו במהרה, וכמו שאמרו ז"ל (סוכה נ"ב, ב) אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו יעסוק בתורה. והיותר מובחר הוא לשרפו באש בכל יראה כלל.

ולפי שהביטול והודוי הוא על ימי נעוריו בקטנותו בבלי דעת, יאמר 'דלא חזיתיה'. ואחר שעברו ששת חדשי שנת י"ד הנקראים ימי הגשם חלף הלך לו, כבר הנצנים - נפש ורוח והיצר הטוב, נראו בארץ - הוא הגוף והאירו בו וראה וידע, אז בביטול היום שהם ששת חדשי הקיץ, יאמר 'דחזיתיה' עתה בסתיו הנזכר, 'ודלא חזיתיה' ב"ג שנות הקטנות. ומכיון שכבר ביער החמץ בתחלת שנת י"ד יספיק ובביטול סגי. ומאז ואילך יזהר שלא יאכל עוד חמץ, אלא יעסוק בתורה שיש בה בכתב ובעל פה הנקראים לחם ומים מזון התורה וכו'.

(עץ הדעת טוב, להגר"ח וויטאל זצ"ל, דרושים לשבת הגדול)

רמז רמז לנו התנא באמת באמור (פסחים ב, א) אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר. והוא, כי כאשר השאור מחמיץ העיסה כן היצר הרע מחמיץ ומפסיד את האדם ומעפשו, ועל כן חל עליו חובת ביעור היצר הרע מעליו. ולא ייחל עד אשר יגדל או לעת זקנה חלילה, כי אם אור לארבעה עשר, הלא הוא במלאת לו שנת שלש עשרה ויום אחד שמתחיל הארבעה עשר, כי אז ייחל היצר (הרע) [הטוב] לפעמו. וזהו לאור הנר, כי הנר היא הנשמה לו, ואור הנמשך מהנר אחר השלש עשרה הוא היצר הטוב, וזהו לאור הנר. וזה בחורין ובסדקין, בכל מצפוני לבו ומחבואות פניותיו כו'.

ורמז עוד התנא במאמרו בכל מקום שמכניסין בו חמץ כו'. והוא, כי הנה עיפוש היצר הרע נכנס בכל איברי האדם כל אחד ואחד לפי עניינו, בראשו ללכת בקומה זקופה. במצחו בעזות מצח, בעין לראות רע, באזן לקבל לשון הרע, בפיו ובשפתיו בלשונו ברכילות ולשון הרע ודבר סרה ופה דובר נבלה ולאכול בו אשר אסרה תורה והלב לחשוב מחשבות און, וידיים שופכות דם נקי, ורגלים ממהרות לרוץ לרעה וההיקש בכל יתר האברים כו'. ואחר הבדיקה, אם פשפש ומצא צריך ביעור. ואחר הביעור צריך ביטול, שיכניע את יצרו עד יבטלנו ממש עד יהא בטיל וחשיב כעפרא דארעא, שהוא עד גדר לא יעצר כח עוד להחטיאו כי עשאו למרמס וסיגפו כו'.

הנה מהיום הזה ומעלה, אור לארבעה עשר, כי ניתן בנו ילד מסכן וחכם הלא הוא יהיה לנו מעיר לעזור, נעירה ונקיצה וניתן את דודינו לו, ולאורו נחפשה דרכנו ונחקורה ונשובה מכל אשר חטאנו על הנפש. ונרחץ נטהר נסיר רוע מעללינו מנגד עיני ה', ועל משמרתנו נעמדה יחד, ותידד שנתנו מעינינו יום ולילה לא נשבות כאנשי מלחמה, על יצר סמוך בל ישוב לענותנו כאשר בתחילה, ויהי ה' אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו.

(אלשיך, פרשת בא י"ב, י"ח)

בן שלוש עשרה למצוות קרי ביה למצות לאכול מצה ולבער חמץ, ולזה רמזו חז"ל (פסחים ב, א) אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר, שהיא התורה שהיא אור ולמצוות שהם נר שנאמר (משלי י, כ"ג) כי נר מצוה ותורה אור¹, ואומר (שמות י"ב, י"ז) ושמרתם את המצות שמרו עצמיכם מלהחמיץ, ולאכול לחם עוני לענות חומרו ויצרו, עני בא"ת ב"ש עם הכולל בגימטריא הטמא, שהוא היצר, ובזה יאיר נרו שהיא התורה והמצוות. עני, עי"ן יו"ד נו"ן גימטריא נר, ובזה יוכל ליחד ה', עני במספר קטן אחד.

(שפתי כהן עה"ת, בהקדמתו)

כשהאדם בן י"ג שנה ויום אחד הנה זה בא היצה"ט, וחל עליו חובת קיום המצות, ואז היצה"ר היטב חרה לו, והוא מקטרגו כמ"ש מהר"י פינטו כנז"ל. וטעמא, כי היצה"ר בא בטענה, שמכר אבריו וקנה קנין לאלתר, נעל גדר ופרץ, כמ"ש"ל, ואף גם זאת, החזיק כמה שנים, ונהנה ונשתמש באברים כרצונו, ועל כן מקטרג כו'. ובזה אבא לרמז, משנת, ר' יהודה אומר, בודקין אור י"ד, כלומר, שהתשובה הנכונה והבדיקה המובחרת הוא אור לי"ד, כי אז אין שום טענה

ח. ויש להעתיק לזה מש"כ הבן איש חי (קונטרס דרושים לבר מצוה, לרבינו יוסף חיים, דרוש ג), דקודם שנת הי"ג נתחייב יתחייב אביו בעונשו של הבן כו' משא"כ אחר הי"ג נעשה פטור מפני שאז יש לו תבלין להצילו מיצר הרע, והוא בתורה, ואם לא יעסוק בה כראוי נמצא הוא פושע בעצמו שאינו מכין התבלין להצלת עצמו. ובזה פירשו המפשרים ז"ל אור לי"ד בודקין את החמץ לאור הנר, כי ידוע שהתורה נקראת אור, והמצוה נקראת נר דכתיב 'כי נר מצוה ותורה אור', גם ידוע שהיצר הרע נקרא חמץ, וזהו שאמרו אור לי"ד, כלומר מתחילת שנת הי"ד שנתחייב אז בתורה ובמצות שהם אור הימים שלו, אז בודקין, רצה לומר משברין את החמץ שהוא היצר הרע מלשון בדק הבית, לאור, היא התורה שנקראת אור, הנר, הם המצוות שנקראים נר.

ליצה"ר מצד חזקה כלל, כי עד השעה ההיא היה קטן ואין מחזיקין בנכסי קטן, והוא בדיקה מעליא בזמנה. ואם לא בדק אור לי"ד, יבדוק בי"ד שחרית, כלומר, בשנת י"ד אחר שנעשה גדול, לאפוקי, שלא יעברו ג' שנים בגדלות, דאז הוא חזקה, כדעת מרן בש"ע, וכמ"ש רב עמרם אמר רב, אשרי מי שמתגבר על יצרו כשהוא איש.

(דברים אחדים להחיד"א ז"ל, דרוש י"ח - לשבת הגדול)

ובהגיע הילד לתשלום שנת י"ג כו' אם יוכל להתענה באותו יום² ויטבול במקוה טהרה כו', וקודם שכיבה יקדים בתפילה: 'רבונו של עולם הרינו בא לפניך בשמחה רבה על שהחייטני וקימתני והגעטני לזמן הזה כו' ואולם רעדה אחזתני כי ידעתי חרפתי, בשתי וכלמתי שעד עתה הוצאתי ימי לריק ושנותי לבהלה, וקצרתי מאד בעבודתך ושום מעשה טוב לא עשיתי, וחוששני לי פן ח"ו לא אהיה כלי מוכן ולא אזכה לרוח נכון, על זה היה דוה לבי כו'. ובכן שמע ה' קולי אקרא וחנוני וענני, חטאת נעורי ופשעי אל תזכור, כחסדך זכר לי אתה למען טובך ה', לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי, השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני וכו'.

(בית תפילה, להר"ר אלעזר פאפו זצ"ל, בעל הפלא יועץ)

ידוע מספרי הקודש, דמתחלה 'עיר פרא אדם יולד' (איוב י"א, י"ב), ואין לו יצר הטוב רק יצר הרע, עד י"ג שנים שנעשה בר מצוה. ואז בא אליו היצר הטוב, ומתחיל במצות תפילין, אז מתעורר לבו בקרבו לעבודת השי"ת לאט לאט, אבל הוא עדיין מלא פניות ובלבולי מחשבות. על כן החיוב מוטל על כל מי שחפצו ורצונו לקשר את עצמו בו יתברך שמו, שיעקור כל המחשבות הרעות מלבו

מ. אכן יש להביא מש"כ באשל אברהם (בוטשאטש, סימן רכ"ה), וכה דבריו: שמעתי שיש אומרים שביום שנעשה בר מצוה יתענה, וכמדומה שלא נהגו כן כלל, והרי בחתונה [ששזה לגדלות בר מצוה, בבחינת שבענו בבוקר כו'] שייך מצד שכעין עשרת ימי תשובה כי מוחלין כו', משא"כ כניסה למצוות צריכה להיות בשמחה של מצוה ועושין סעודה היטב, עכ"ד. אך לענין מש"כ דאינו דומה בר מצוה לחתן שמתענין כיון דמוחלין לו עונותיו, יש לציין מה שהבאנו (לעיל הגה"ה אות ב) מספר באר משה להרה"ק מאוז'רוב זצ"ל (פרשת כי תבוא, עמ' תתמ"ו) בהק' דדרשינן בזה"ק 'יום חתונותו' על שמחת הבר מצוה, דכיון שנאמר עליו 'יום חתונותו', הוא בבחינת מחילת עונות שמוחלין לחתן ביום חתונותו.

וממוחו, ואחר כך כשהולך ומתחזק בעבודתו יתברך שמו ובא בשנים וכבר הוא מושרש בעבודת השם יתברך שמו זמן זמנים טובא^י.

(מאור ושמש, פרשת לך לך)

י. ובמק"א (פרשת יתרו) כתב [המאור ושמש]: האדם עד י"ג שנה - הוא בשני ערלה, ביצר הרע לבד ונשקע בכל המדות היצר הרע; ואחר כך בבוא י"ג שנה ונכנס בו היצר טוב - אזי קשה לפרוש ממדות המגונות שנשרש בקרבו, כידוע כי צדיק ראשון פריבו, ונכנס טענת היצר הרע בלבו מקודם הרבה. מה עשה הקדוש ברוך הוא שחפץ חסד הוא, אזי בפעם ראשון שמתעורר לב אדם בתשובה - אזי מאיר לו הקדוש ברוך הוא הארה גדולה עד מאד שנפל עליו התעוררות גדול מאד, וזהו הנותן יד לפושעים; אבל הארה זו מיד נשכח ממנו ונסתם ממנו, כדי שיחפש ויחקור מעצמו על ידי תורה ותפלה ומעשים טובים על ידי בחירה ורצון. וכל מה שהולך אדם בעבודה יותר - נתגלה לו יותר מה שהיה לו בהשקפה ראשונה שהאיר לו הבורא יתברך. וזהו שאיתא בספר רוקח שאין חוזק בחסידות כתחילתו; רצה לומר, שבתחילת החסידות מראה לו הקדוש ברוך הוא הארה גדולה, אבל אחר כך נסתם ממנו זאת ההארה עד שצריך לבקש אחריה היטב, לחזור לחסידות הראשון שהתחיל, עכ"ד.

קבלה והסכמה

וקבלתי מרבי המובהק החריף והבקי הישיש כבוד מו' יצחק אייזק זצ"ל ולה"ה שבלייל הנכנס לי"ד שנה משני האדם אחר י"ג שנה שלמות [וכן בליל הנכנס לכ"א שנה אחר כלות כ' שנה שלמות] כאשר יסכים האדם בדעתו באותו לילה לעבוד הש"י ויתעלה כן יצמיח ויעלה בכל מיני מעלה עד שיגיע לכל מדה מעולה, והוא בדוק ומנוסה בלי ותפלה, והשומע לדברי אלה בודאי שיהי' לו תקנה גדולה, ולתקן מה שעשה ח"ו נבלה, ע"י בקשת רחמים כל אותה הלילה, ויעלה לשם ולתהלה.

(ספר הפרדס, להג"ר אריה ליב אפשטיין, עמ' י"ח)

הן בהיותו בן י"ג שנה ויום א' קבל תוקף חסידותו ופירשותו כתועפת ראם לו וכו'.

(הקדמת בני הגר"א לשו"ע, עדותם על אביו הגר"א)

ואמרתי אז נקרא 'בחור', והי הראוי לקרותו 'בוחר' כי מן אז בוחר בטוב ומואס ברע כדכתיב בפסוק ישעי' (ז, ט"ו), אך קוראין לו בחור כי השי"ת בוחר

יא. אך יש לציין מש"כ בספר דרש משה למחן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (דרוש א' לבר מצוה) דבמדינה זו יש כעין קבלה בבר מצוה, אף שפשוט שאי"צ קבלה דאף אם לא יקבל מחוייב הוא מצד קבלת אבותינו במתן תורה כו' אבל במדינתנו יש כעין קבלה כו'. דבזמן הזה בעונה"ר שנגלינו כ"א מעיר של יראי ה' למדינה הזאת בין תושבים רחוקים מה' ומתורתו וא"א להיות בדד דבאין אצללו ומוכרח להתערב בכל עניני העולם וללמוד כל למודיהם וכדומה, לכן אין עצה אחרת אלא להתחזק להיות כמעלת אברהם שאף כשהי' יחיד הי' צדיק ולא השגיח על כל אנשי העולם כו'. ולכן כשנעשה בר מצוה צריך לקבל עליו יתרון זה שלא הי' צריך במדינתנו שבאנו משם, שלא יתחשב עם רוב האנשים אף עם רובינו ואוהביו, ויהי' שומר תורה ומצות בכל אופן וזמן ומקום כמעלת אברהם. וכיון שהוא כעין קבלה להתחזק צריך ע"ז פרסום, ולכן טוב המנהג שבמדינה זו לעשות פרסום בבית המדרש, אף שבמדינותינו לא נהגו משום שלא הי' מן הצורך, עכ"ד.

ומטו משמיה דהקהלות יעקב זצ"ל (הו"ד בדרך שיחה, ח"א עמ' תצ"א) שאמר לנער בר מצוה שיקבל עליו מצוה אחת, עליה לא יעבור בשום אופן, ע"פ דברי הירושלמי (סוף פ"א דקידושין) מי שיחד לו מצוה ולא עבר עליה מימיו, ובאיזה מצוה אמרו, כגון כיבוד אב ואם.

בעמו ישראל באהבה גמטרי' אח"ד משנעשה י"ג ויום א"ב.
(חתימ סופר, פרשת משפטים עה"פ 'לא תהיה משכלה ועקרה')

יב. הרי דהך דהקב"ה בוחר את עמו ישראל באהבה מתחיל בבר מצוה, ומאידיך גיסא הבאנו במק"א (התחלה וראשית) דברי השל"ה (הקדמת תולדת אדם, בית ישראל תנינא, אות קס"א) שכתב דאהבת ישראל להקב"ה מתחיל אז. אכן באמת תרוייהו, דהיינו אהבת ישראל להקב"ה ואהבת השי"ת בעמו ישראל, תלויין זה בזה. הנה כתב בספר הישר להבינו זרחיה מיוני זצ"ל (שער השני - עמודי העבודה וסבותיה, ד"ה ואלה הם יסודות האהבה, בא"ד) וז"ל, ודע כי כפי אהבת האדם בא-ל יתברך, כן תהיה אהבת הא-ל יתעלה בו וכו', כלומר כשאוהב מאד הבורא אז יאהבנו הבורא מאד, עכ"ל.

ומצינו גם להיפך שאהבת האדם להשי"ת בנויה על אהבת הקב"ה לישראל, וכמו דמטו משמיה דהגרעק"א (עי' בספר מדרושי וחידושי רע"א עה"ת פרשת ואתחנן ו', ה') שהעיר דהאיך ציותה התורה לאהוב את הקב"ה הלא א"א לאהוב בכפיה, ות' דמה"ט חותמין קודם קרי"ש 'הבוחר בעמו ישראל באהבה' ואם הוא אוהב אותנו מתעוררין אנו לאהוב אותו, עכ"ד. וכבר כתב כע"ז רבינו בחיי בכד הקמח (בערך אהבה), וז"ל בא"ד, והא למדת כמה גדולה אהבת הקב"ה לישראל כו' ולכן יתחייב אדם שיתבונן בזה ושיאהב את השי"ת האוהב אותנו יותר מכל האומות כו', וכיון שהוא אוהב אותנו חייבין אנחנו לאהוב אותו, עכ"ל. נמצא דהוי גלגל החוזר דמפני שהוא אוהב אותנו זה גורם שמתעוררין לאהוב אותו, וכפי ריבוי אהבתינו ממילא גורם שיתרבה ג"כ אהבתו, וחוזר חלילה, והך גלגל החוזר מתחיל כשהגיע הבן לשנת בר מצוה, וק"ל.

תורה

וכן הבן יעשה כן [יש לו ללמוד באותו היום יותר משאר ימים] ושלא יפסיק מלימוד באותו יום לא ביום ולא בלילה². וטוב ללמוד משנה באותו יום מפני שהוא אותיות נשמ"ה.

(כף החיים, סימן רכ"ה סקי"ב)

ובהגיע הילד לתשלום שנת י"ג כו' ובלילה ירבה קצת בשמחה וישביע עצמו בדברי תורה כו'.

(בית תפילה, להר"ר אלעזר פאפו זצ"ל, בעל הפלא יועץ)

וזה שאמר 'עוז והדר לבושה' כו', ואותו היום של האחרון יש לנפש תוספת אורות ומעלות, וזהו 'ותשחק' לשון תוספת מלשון טפח שוחק, ר"ל תהיה נוספת ונגדלת ליום האחרון שהיא תחילת שנת הי"ד שהוא יום חופתה, ולכן ביום הזה שהיא נוספת ונגדלת, 'פיה פתחה בחכמה' שצריך לומר דברי תורה שהיא סעודת הנפש, ואותה תורה שלומדת ביום הזה היא נקראת תורת חסד יען כי היום הזה נכנס היצר הטוב שהוא הלבוש הבא מצד החסד, משא"כ מקודם לא היה באדם אלא הלבוש מצד הגבורה, ולכן התורה שלומד אותו היום הזה ע"י הלבוש הזה שהוא חסד היא נקראת תורת חסד, וזהו 'תורת חסד על לשונה'.

(דרושים לבר מצוה מכת"י של רבינו יוסף חיים ז"ל - בעל הבן איש חי, דרוש א)

אך את זה אבקש מאתך כו' בזה היום [יום שנכנס לשנת י"ד], כי אם ללמוד תורה לבד כו', תלמד גמרא בלי הפסק ובלי הסח הדעת כלל, ובכל לבך ובכל כחך כו'. ובעת למודך כו' בגמרא לא תפסיק כלל. אבקש ממך בני, נסה לשמע בקולי וללמד למחרת כל היום כפי עצתי [יום אחד קל להתגבר], וה' יעזור לך ללמד כל היום בחשק גדול, ואז תשיג גדלות הבורא וקדושת התורה ועצתי תסב לך ענג

יג. יעו"ש שכתב כן גבי לענין הבת ביום שהכנסה לשנת י"ג, דאם יודעת ללמוד יש לה ללמוד באותה היום יותר משאר ימים.

וסיפוק גדול. בכל זאת אין בקשתי להטריחך כי אם בליל תחילת שנת ארבעה עשר ולמחרתו".

ואם תזכה למאור התורה וקדושתה בזה היום, בודאי תתרצה בטהר לבך להתנהג כן גם בימים הבאים לפניך, ואם תתמיד בהנהגה הזו עד ארבעים יום כיצירת הולד, תהיה בטוח שאז תבין יראת ה' – 'כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה', ויתחילו לצמוח בך כל המעלות הנאמרים בפרק שנו חכמים (אבות פ"ו), ותדע שתזכה לנחת ושמחה בעולם הזה ובעולם הבא, ולא תצטרך ללמד דרך ה' מאחר, כי ניצוצי אור נשמתך יאירו עליך, היא תדריךך בדרך תלך.
(מנוחה וקדושה, שער התורה ראשון סימן י"א - י"ב)

וּלְלִמּוּד מַסְכַּת לַגְמוּר בְּיוֹם הַבֵּר מִצְוָה הוּא דְּבַר טוֹב^{טו} וְזֶה טוֹב לְהוֹסִיף.

(אגרות משה, אורח חיים חלק ד סימן כ"ג)

יד. אצטט בזה כל דבריו להראות חשיבות יקרות כל רגע של היום, אך בודאי כל ערום יעשה בדעת כפי טבעו ודרגתו של הבחור הבר מצוה ודורו, וז"ל: ומיד שתתעורר משנתך תלבש בגדיך בזריזות ותפנה לעבודת בוראך, אך את זה אבקש מאתך שלא לדבר שום דבור אפילו של מצוה בזה היום, כי אם ללמוד תורה לבד, וכן תעשה שלש או ארבע שעות רצופות, תלמד גמרא בלי הפסק ובלי הסח הדעת כלל, ובכל לבך ובכל כחך. ואח"כ תנוח איזה שעה או יותר, תלמד בעת מנוחתך שער ד' מספר נפש החיים, במתון, וגם תדקדק היטב בדבריו, או תלמד אז ספר משלי עם באור הגר"א, ובעת מנוחתך אם תרצה לדבר עם איזה אדם תשים הכתב תמורת הדיבור. ואם א"א ע"י כתב לא תדבר ענין שלם רצוף כי אם אחר שנים או שלש תבות לנוח מעט, להכיר שהדבור אסור, ומיד תחזור ללמודך. וכל זה דוקא לצורך גדול, ובכת למודך שלש או ארבע שעות בגמרא לא תפסק כלל, ע"כ.

טו. אולי יש לציין מה שהבאנו להלן דעיקר סעודת בר מצוה י"מ (אמרי אמת ליקוטים, עמ' צ"ז, בר מצוה; ובשו"ת אפרקסתא דעניא, ח"ד, קונטרס בר מצוה, עמ' רס"ז בהג"ה אות ח) דהוא בגדר סעודת סיום של האב שנפטר מחינוך בנו, והוי כסעודת סיום מסכת.

❧ תפילה ❧

❧ וכן היה מנהג טוב בירושלים כו', בן י"ג" מוליכו ומקרבו לפני כל זקן וזקן, כדי לברכו ולחזקו ולהתפלל עליו שיזכה בתורה ובמעשים טובים; וכל מי שהיה לו גדול ממנו בעיר, היה עומד ממקומו והולך לפניו, והיה משתחוה לו להתפלל בעדו; ללמדך שהם נאים ומעשיהם נאים, ולבם לשמים.

(מסכת סופרים, ע"פ גירסת הגר"א, פרק י"ח ה"ה)

❧ ובעצם היום הוא קודש הילולים לה' להלל לפניו ית' ולהתפלל בב"ה כו', והם סיבות חזקות להכניע היצר הרע איוב הפנימי, זה"ש 'ולא שמחתי אויבי לי וגו' זמרו לה' חסידיו וגו'.

(עוללות אפרים, ח"ג עמוד כ"ב, מאמר תצ"א)

❧ כל אב ואם מחוייבים להתפלל להשי"ת ב"ה על בניהם שיזכו לנשמה קדושה, וזמן תפלה זו חודש או ב' חדשים קודם שיהיו בני י"ג שנה, כי אז יש זמן להנער לזכות לנשמה קדושה, וכדמצינו בר' אלעזר בר' שמעון והוא מבואר בזוהר חדש בשם מדרש הנעלם כו', ע"כ יראה האב להתפלל על זה.

(ספר אור צדיקים, להמקובל מהר"מ פופרש, פרק י"ב)

מזו. כתב בשו"ת אפרקסתא דעניא (להגר"ד שפרבר ז"ל אבדק"ק בראשוב, ח"ד, קונטרס בר מצוה, עמ' רס"ז בהג"ה אות ח), די"ל דסעודת ב"מ הוא לשמחת סיום מצות החינוך שעל האב, והוי כסעודת סיום מסכת כו', [יעוין מה שהבאנו להלן (הגה"ה אות מ"א) מהגר"ד שלמה הכהן מוילנא בשו"ת עצי ברושים (סימן נ"ז) מה שמפקפק על כך טעם]. וסיים דבריו, השתא הכי כיון דהוי כסיום מסכת, י"ל כמו שאנו מתפללים בסיום מסכת 'כשם שעזרתני לסיום מסכת זו כן תעזרני להתחיל כו', כמו כן יש להאב להתפלל בסעודת בר מצוה של בנו, שיזכה לחנך שאר הבנים ובני בנים לתורה ויראה, עכ"ד.

יז. זהו רק לפי גירסת הגר"א, אך לפנינו במסכת סופרים גרסין בן שתיים עשרה להשלים ואח"כ סבלו ומקרבו לפני כל זקן וזקן כו'.

 ובהגיע הילד לתשלום שנת י"ג כו' ובלילה ירבה קצת בשמחה כו' וקודם שכיבה יקדים תפילה.

(בית תפילה, להר"ר אלעזר פאפו זצ"ל, בעל הפלא יועץ)

 ומלבד השמחה שיהיה לנו ביום הזה על הטובה הזאת [ששלח יצר הטוב], הנה צריכין אנחנו מעתה להתפלל לפני הקב"ה אנא ה' הושיעה נא, מן היצר הרע, אנא ה' הצליחה נא, בתורה ובמצוות, כלומר אע"פ ששלחת לנו ביום הזה היצר הטוב ונתת בנו נפש הגדולות, עם כל זה צריכין אנחנו לעזרתך, וכמו שאמרו רז"ל (סוכה נ"ב, א) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו, וזהו שאמר אנא ה' הושיעה נא מן היצר הרע, אנא ה' הצליחה נא בתורה ובמצוות שתזכינו לקיים התורה ומצוותיה אמן כן יהיה רצון.

(קונטרס דרושים לבר מצוה, מכת"י של בעל הבן איש חי, דרוש ב')

הודאה

וועושים שמחה, ונותנים למקום שבח והודיה, שזכה הנער להיות בר מצוה, וגדול המצוה ועושה, והאב זכה שגדלו עד עתה, להכניסו בברית התורה בכללה. (ים של שלמה, מסכת בבא קמא פרק ז סימן ל"ז)

ובעצם היום הוא קודש הילולים לה' להלל לפניו ית' ולהתפלל בב"ה כו', והם סיבות חזקות להכניע היצר הרע איוב הפנימי, זה"ש 'ולא שמחתי אויבי לי וגו' זמרו לה' חסידיו וגו'.

(עוללות אפרים, ח"ג עמוד כ"ב, מאמר תצ"א)

מה נכבד היום הזה בעיני, אשר בו אני נכנס בגדר בר מצוה, ומעתה אני מצוה בכל מצותיך, על זה שמח לבי, ויגל כבודי. ואף לזאת ישמח לבי, כי הודעתנו על ידי עבדיך חכמי ישראל, כי בהגיע האיש הישראלי אור לארבעה עשר שנה, רוח נכון יתחדש בקרבו, וגם אשור נלוה, יצה"ט הנה בא לעזר ולהועיל ולעשות רצון אבינו שבשמים. על הכל ה' אלקינו אנחנו מודים לך ומהללים את שמך, יהי שם ה' מברך ומרומם על כל ברכה ותהלה.

(בית התפילה, לבעל הפלא יועץ, תפילה להבחור הבר מצוה)

בר מצוה שבא היום לכלל חיות מצות התורה, ומברך נמי ויודה ברבים [באותו יום] להשם יתברך על התורה שבא לכלל חיובה, כאילו קבלה היום מהר סיני, ובא לכלל ברית הקהל והעדה בני ישראל שקבלוהו לשמור מעתה ועד עולם, על כן החיוב לקרותו לתורה כו', וזה בעלייה לברך על התורה.

(נמוקי אורח חיים, לבעל המנחת אלעזר, סימן רפ"ב ד"ה והנה נתספקתי)

☞ התחלה וראשית- כבריה חדשה ☞

אהב"ה עולה אח"ד, ואהבת ישראל להקדוש ברוך הוא מתחיל כשהוא בן אח"ד"י, דהיינו בן י"ג שנים^א, נכנס בברית קיום התורה, לעומתו מעורר הקב"ה שלש עשרה מדות של רחמים.

(של"ה, הקדמת תולדת אדם, בית ישראל תנינא, אות קס"א)

יח. וכ"כ בספר שם משמאל (פרשת ויקהל שנת תרע"ט): כי ענין אהבה מתיחס בהיותו בן י"ג שנים בגימט' אותיות אהבה, והיינו כי בהיות האיש בן י"ג מתחילים להתפעם כחות אהבה בתוך לבו, אבל יראת ה' היא נצמחת מפאת השלמת הדעת, שלעומת גודל דעת האדם כן תגדל בו היראה וכו', יעו"ש בדבריו דמה"ט כתב הרמב"ן דהשקלים לקרבנות הם מבין י"ג ומעלה ולהאדנים מבין עשרים ומעלה, דלקרבנות שהוא מענין דביקות אהבה הוא מבין י"ג והשקלים להאדנים שהוא ענין יראה וקבלת עומ"ש הוא מבין עשרים.

יז. יתכן דיסוד הדבר היינו כמו דאיתא בזה"ק (פרשת משפטים דף צ"ז, ב) הו"ד ביסוד ושורש העבודה (שער הכולל פט"ו): תא חזי, כל ההוא דזכי לתליסר שנין ולהלאה אקרי בן לכנסת ישראל כו', כד מטא דוד לתליסר שנין וזכה בההוא יומא דעל לארביסר כדין כתיב 'ה' אמר אלי בני אתה וגו', מ"ט, דהא מקדמת דנא לא הוה לה ברא ולא שרת עלה נשמתא עלאה כו', ע"כ. [תרגום: בוא וראה, כל מי שזכה לשלש עשרה שנה ולהלאה נקרא בן לכנסת ישראל כו', כשהגיע דוד ליי"ג שנה וזכה ביום ההוא שנכנס לשנה הארבע עשרה, אז כתוב 'ה' אמר אלי בני אתה' כו', מהו הטעם, כי מלפני כן לא היה בן אליו, שלא שרתה עליו נשמה עליונה כו'.] ולפי"ז דלא נקרא 'בן' עד שהגיע לגיל בר מצוה, א"ש דמדת האהבה אינו מתחיל כ"א מבר מצוה ואילך, דהרי כידוע הנהגת הבן היינו מדת האהבה משא"כ העבד דאינו אלא מתוך יראה, וק"ל.

ויש להוסיף טעם לשבח, דמדברי הזה"ק משמע דהך דאינו נקרא בן עד בר מצוה מקושר עם הך דלא שרתה עליו הנשמה עליונה עד אז. ואפשר לבאר פשר הדבר ע"פ מש"כ השפת אמת (פרשת בהר שנה תרמ"ט, ושי"ד) כי הנה 'בנים' אתם' הוא בוודאי הנשמות שהם חלק אלקי ממעל, ובגוף צריכין להיות עבד להנשמה לכופ ולבטל הגוף והם ב' יצירות כדכתיב וייצר יצירה בעוה"ז ובעוה"ב. והוא בחי' יצ"ט ויצה"ר. ולכן צריכין לעבוד הש"י בדחילו ורחימו, אהבה לבחי' הנשמה שנמשכת אחר [הצורה] באהבה ותשוקה, והיראה נצרך אל הגוף שהוא בחי' היצה"ר, ולכן מבקשין 'יחד לבבינו לאהבה וליראה', להיות בכל לבבך בשני יצריך, יצ"ט באהבה ויצה"ר ביראה. ובוודאי השיעבוד שיוכל איש ישראל להשתעבד הוא רק בגוף, עכ"ד.

וְאַתָּה בֶּן בְּנֵי לְדוֹרוֹתַי, אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֶּתִיךָ^ב – בֵּין הַשְּׁמִשְׁמוֹת שֶׁל יוֹם תַּחֲלֵת י"ד, כִּי כִּמוֹ הָעוֹבֵר בְּבִטָּן אִמּוֹ, אֶף שְׁגָם שֶׁם הוּא שְׁלֵם בְּכָל אַבְרִיּוֹ, מ"מ לֹא נִקְרָא לִידָה לְהִקְרָא בְּשֵׁם אִישׁ עַד שִׁיצָא לְאוֹר הָעוֹלָם, וִירַחֲי הָעֵיבוֹר אִינֵם כִּי אִם הַכְּנָה לָזֶה. כִּמוֹ כֵּן הִי"ג שְׁנִים שֶׁעָבְרוּ עָלֶיךָ, אֵין לִכְנוּתָם כִּי אִם בְּשֵׁם 'עָבוֹר' כִּי אִינֵם רַק הַכְּנָה לְמַעֲמָדךָ שְׁאַתָּה עֵתָה בּוֹ, כִּי עַד הֵנָּה לֹא הָיִיתָ יָכוֹל לְהִקְרָא בְּשֵׁם 'אָדָם חַי', כִּי לֹא הָיָה בְּיָדְךָ כְּלִי מִלְחָמָה וְכֹחַ לְהִלָּחֵם עִם יִצְרָךְ. וְאוֹלָם עֵתָה יֵשׁ לָךְ כַּח^{בא} וְגִבּוֹרָה לְמִלְחָמָה, בְּעֶזֶר יִצֵּר הַטּוֹב אֲשֶׁר שׁוֹלַח לָךְ מֵה' אֱלֹקֶיךָ.

(מְנוּחָה וְקְדוּשָׁה^{בב}, שְׁעַר הַתּוֹרָה רֵאשׁוֹן, סִימָן ט"ז)

בְּאוֹפֶן דִּנְמִצָּא, דְּרַק הַנִּשְׁמָה נִקְרָא בֶּן לְמָקוֹם מִשְׁא"כ הַגּוֹף בְּלִי נִשְׁמָה אִינוּ אֵלָּא עֶבֶד, וְהָאֵהָבָה הוּא ע"י יצ"ה ט, מִשְׁא"כ הִירָאָה הֵינּוּ כִּנְגֵד יצ"ה ר, וְלִכֵּן מוֹבֵן הֵיטֵב דְּקוּדָם בְּרַ מִצְוָה כְּשֶׁאֲכַתִּי לֹא שְׂרֵתָה הַנִּשְׁמָה הָעֲלִיוֹנָה וְגַם לִיכָא יצ"ה ט, אִינוּ בְּבַחֲנִית 'בֶּן' וְאֲכַתִּי לֹא הַתְּחִיל עֲבוּדָת הָאֵהָבָה, דְּכִיּוֹן דְּאֵין לוֹ כ"א יצ"ה ר וְחֹסֶר בַּחֲנִית נִשְׁמָה הָעֲלִיוֹנָה אִי"צ כ"א מִדַּת הִירָאָה כְּמִנְהַג הָעֶבֶד.

ב. דְּבִרְיּוֹ מִיּוֹסְדִים עַל דְּבִרְיֵי הַזֶּה^ק פְּרִשְׁתָּ מִשְׁפָּטִים (דָּף צ"ה, א) שְׁעַל יוֹם הֵבֵר מִצְוָה אַז נֶאֱמַר 'אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֶּתִיךָ'. וְכַתֵּב הַפְּנִי מִנְחָם (מוֹעֲדֵי שְׁמַחָה, בְּרַ מִצְוָה) כְּתִב שְׁעַל הַיּוֹם שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ הַנֶּעֱרַ בֶּן י"ג לְמִצְוֹת נֶאֱמַר ה' אֵמַר אֵלַי כו' אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֶּתִיךָ, שֶׁנִּכְנַסְתָּ בּוֹ חַיּוֹת חֲדָשָׁה, נִשְׁמָה טְהוֹרָה כו'. וְעֵנִין הַשִּׁיכּוֹת לְלִידָה הוּא לִפִּי שֶׁהִשִּׁי"ת בְּרָא אֶת הָעוֹלָם לְהִיטִיב לְבְּרֹאיוֹ ע"י שִׁיעֲשׂוֹ רִצּוֹנוֹ, וְאִם אֵין מַעֲשֵׂיו שֶׁל אָדָם מִתּוֹקְנִים הֵרִי הוּא מִבְּטֵל אֶת כּוֹוֹנַת בְּרִיאָתוֹ וְלִידָתוֹ, וְדָרַךְ שֶׁאֲמָרוּ ז"ל (עִירוּבִין דָּף י"ג, ב) נוּחַ לוֹ לְאָדָם שְׁלֹא נִבְרָא יוֹתֵר מִשְׁנִבְרָא, עֲכָשִׂיו שֶׁנִּבְרָא יִפְשֹׁפֶשׁ בְּמַעֲשָׂיו, וְלִכֵּן כְּשֶׁמִּקְבֵּל בְּיוֹם זֶה יִצֵּר טוֹב, וְנַעֲשֶׂה בְּרַ דַּעַת וּבֹא לְכָלֵל אִישׁ, הֵרִי זֹאת הִיא עֵיקַר הַתְּכִלִּית וְהַמְטָרָה שֶׁל לִידָתוֹ, וְעַל כֵּן נִחְשָׁב כְּאִילוֹ נוֹלַד בְּיוֹם זֶה, עכ"ד.

בא. מִטּוֹ מִשְׁמִיָּה דִּהַפְּנִי מִנְחָם ז"ל (הו"ד בְּסִפְרֵי יִגְדִּיל תּוֹרָה, פְּרִשְׁתָּ כִי תִצָּא) כִּי בִגִּיל הַהִתְבַּגְּרוֹת בְּיוֹם הֵבֵר מִצְוָה, שֶׁהַנֶּעֱרַ מִתְחַיֵּב בְּתִרְי"ג מִצְוֹת, הַנֶּעֱרַ מִקְבֵּל כּוֹחוֹת אֲדִירִים מִן הַשָּׁמַיִם שִׁיכּוֹל לְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ עוֹל תּוֹרָה וִיר"ש וְלַעֲבוֹד אֶת הַשִּׁי"ת בִּירָאָה וְאֵהָבָה וְלִקְיִים אֶת כָּל הַמִּצְוֹת. אֶךְ הוֹסִיף בְּזֶה, דִּהִבְחִירָה בִּיד הָאָדָם כְּמ"ש 'וּבַחֲרַת בַּחֲיִים', וְאִם ח"ו מִנְצֵל כּוֹחוֹת אֵלוֹ לְשִׁלִּילָה, לְגַנוֹב מֵאֲבִיו, וְהַתְּחַבֵּר לְחִבְרִים רַעִים לְזָלוֹל בֶּשֶׁר וִיין, סִימָן שֶׁהוּא בָּחַר בְּדָרֶךְ הָרַע כּו' וְסוּפּוֹ לְהִיּוֹת רוּצָח וְשׁוֹדֵד רַח"ל, וְזֶה הָעֵנִין שֶׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה דְּאִינוּ אֵלָּא בְּשִׁלְשֶׁת הַחֲדָשִׁים אַחֲרֵי גִיל בְּרַ מִצְוָה.

בב. לְהַג"ר יִשְׂרָאֵל אִיסֵּר מִפְּאַנְיוּעֵז ז"ל, מִגְדוּלִי תַלְמִידֵי מֵרְנָא הַגַּר"ח מוּוֹלָאזִין זצ"ל.

היוצא מדברינו כו', שבתחילת שנת ארבעה עשר קל מאד קנית התורה ועבודת ה' בתענוגים, בטעמו מתק צוף נועם גן עדן בעולם הזה, כי לא ניתן שליטה ליצר הרע להפסיק בינו לבין אביו שבשמים, ושכרו כפול ומכפל לעולם הבא, כידוע דין העובד מאהבה. אבל אחר שנשתרש בחטא, קשה מאד להשיג המעלה הגדולה הזאת כו'. אכתב לבן בני לדבר אל לבו ויילמד זה ביום סוף שנת שלשה עשר, שיטה שכמו לקבל עליו עול תורה בשלימות, ויזכה לאהבתה ושמחתה כו'. אם מתחילה נעשה מה שבכחינו אח"כ ה' יסכים לגמור בעזרתו, ודי למבין.

(מנוחה וקדושה, שער התורה ראשון, סימן ז)

ואם תזכה למאור התורה וקדושתה בזה היום ניום הבר מצוה, תחילת שנת י"ד, בודאי תתרצה בטהר לבבך להתנהג כן גם בימים הבאים לפניך, ואם תתמיד בהנהגה הזו עד ארבעים יום כיצירת הולד, תהיה בטוח שאז תבין יראת ה' - כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, ויתחילו לצמוח בך כל המעלות הנאמרים בפרק שנו חכמים (אבות פ"ו), ותדע שתזכה לנחת ושמחה בעולם הזה ובעולם הבא, ולא תצטרך ללמד דרך ה' מאחר, כי ניצוצי אור נשמתך יאירו עליך, היא תדריךך בדרך תלך.

(מנוחה וקדושה, שער התורה ראשון סימן י"ב)

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר' (ויקרא כ"ג, מ), יובן בס"ד הנה יום ראשון של חיי האדם הוא יום שנכנס בו בברית קיום התורה, שנעשה בר מצוה, כי חיי האדם נקצבו לו בשביל קיום התורה והמצוות, אך קודם תחילת שנת י"ד עדיין אינו עושה תיקון שלם בעולמות העליונים, כי עדיין הוא לאו בר חיובא, וא"כ יום הראשון של שנות חייו הוא נחשב יום הראשון שנעשה בו בר מצוה וכו'.

(קונטרס דרושים לבר מצוה, מכת"י של בעל הבן איש חי, דרוש ב')

בס' מדרש שמואל^ב (אבות פ"ה מכ"ג) מביא ממדרש רמז בן י"ג למצוות

דכתיב 'עם זו יצרתי' ז"ו גמטריא' י"ג כו', וע"י קבלת תרי"ג מצות שהם נגד האיברים וגידים שהוא ציור של פנימיות הנפש נשתנה האדם ונאמר עליו עם זו יצרתי, ולכן יש לשמוח באותו יום כמו ביום הלידה שנעשה בריה חדשה.
(שפת אמת, ליקוטים, לברית מילה, ד"ה לבר מצוה של בני)

ונראה שכך היא המדה שלעולם בהתחלה ובראשית דבר וחינוך מצוה זוכין בכל מה שאפשר לעשות אח"כ בענין מצוה זו בפרט, כי אחר הראשית נגרר הכל, אלא שנסתלק עד שיזכה אח"כ אחת לאחת, ומ"מ נשאר רשימו שבאמצעות הרשימו נקל אח"כ לזכות בהם, וע"כ רואין בחוש שבהתחלה וחינוך יש לעולם התעוררות ביותר כמו יום שנעשה בר מצוה או יום הנשואין של אדם, והטעם כנ"ל שכל האורות שאפשר לזכות ע"י מצוה זו אף לימים יבואו כולם נקבצו באו לו בעת ההתחלה והחינוך בכלל, אך נסתלקין ממנו עד שיזכה בהם ע"י מעשיו הטובים אחת לאחת בפרט כו'. והמשל כמו שמלויים לאדם מעות שיהי' לו במה לעשות מסחר וקנין להרויח, ואם לא יזדרז להרויח מה, אח"כ מאומה לא ישאר בידו, והשוטה מסתפק עצמו בהתעוררות זאת, ואח"כ כשנסתלק ממנו מה שניתן לו מן השמים מתאונן שהימים הראשונים היו טובים מאלה. ולפי דרכנו כך היא המדה לעולם שבעת החינוך וההתחלה זוכין לכל האורות בכלל, והם הם המעוררים את האדם ברשפי אש.

(שם משמואל, פרשת ויצא שנת תרע"ה)

צריך כל אדם לשמור עצמו מאד [בראשית ימי השנה] וכעין ראשית ימי האדם שנעשה האדם בר מצוה, ואמרו ז"ל (סנהדרין ס"ט, א) כל ימיו של בן סורר

שלש עשרה למצות, כתב בזה"ל, כלומר שאז הוא גדול וחייב במצות, וסמכוהו במדרש מדכתיב 'עם זו יצרתי לי', ז"ו בגימטריא י"ג, ע"כ. וכ"כ ברשב"ץ שם: ובמדרש, 'עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו', 'זו' בגימטריא שלש עשרה שנה, ואז 'תהלתי יספרו'. וכע"ז בספר אורחות חיים להר"א מלוניל (חלק א הלכות תפלה אות ע"ג): ומצאנו סמך מן הפסוק שבן י"ג שנה חייב במצות שנא' עם זו יצרתי לי כל' שהיה בן ז"ו דהיינו י"ג, אז תהלתי יספרו ואז נקרא איש. וכן ברבינו אפרים (ריש פרשת תרומה).